

RECENZE

BRODZIŃSKI, W., GÓRECKI, D., SKOTNICKI, K., SZYMCZAK, T.: WZAJEMNE STOSUNKI MIĘDZY WŁADZĄ USTAWODAWCZĄ A WYKONAWCZĄ (BIALORUŚ, CZECHY, LITWA, RUMUNIA, SŁOWACJA, WĘGRY).

ŁÓDŹ, WYDAWNICTWO UŁ 1996, 200 S.

JAN FILIP

V poslední době možno pozorovat určitou změnu v zaměření publikací v oblasti ústavního práva, státovědy a politologie. Přestává objevování „Ameriky“ v pravém i přeneseném smyslu a jednotliví autoři již nepovažují za něco nepatřičného a podezřelého, když se opět začínají věnovat problémům vývoje v bývalých „bratrských“ státech. Nejde jen o to, že tyto země jsou intenzivně sledovány i západními autory, které by tak bylo třeba napodobovat. Řadě lidí již začíná pomalu docházet, že v těchto státech můžeme hledat návody, jak řešit problémy, které mohou čekat i nás, a předvídat vývoj, kterým můžeme rovněž projít. Trochu mi to připomíná situaci před téměř 10 lety, kdy jsme se studenty probírali vývoj v Polsku, později na jaře 1989 jsme sledovali rozpad mocenského monopolu v Maďarsku, na podzim pak v Bulharsku a NDR a kladli si otázky, kdy to začne u nás a zejména jak to asi dopadne.

Na téma vývoje postsocialistických zemí již byla na Západě napsána celá řada studií z mnoha pohledů. Nyní k těmto pracem přibýlo monografické zpracování ústavní struktury Běloruska, Litvy, České republiky, Slovenské republiky, Maďarska

a Rumunska z pera skupiny polských autorů soustředěných kolem profesora Tadeusze Szymczaka v Lodži, který se již srovnávacímu ústavnímu právu zemí střední a východní Evropy věnuje dlouhou dobu. Volba států je nepochybně zajímavá. Bělorusko a Litva se oddělily od SSSR či lépe od Ruska, avšak každý z těchto států se k Rusku chová podstatně jiným způsobem. Srovnání těchto dvou států zaujme čtenáře v mnoha směrech již s ohledem na jejich blízkou historii a vývoj (srov. diskuse o státních symbolech v Bělorusku – s. 31, otázka používání ruského jazyka). Česká republika a Slovenská republika byly rovněž součástí jednoho státu a nyní se každá vyvíjí svou cestou. Rumunsko a Maďarsko zase představují bývalé státy socialistického bloku, z nichž se každý se svou totalitární minulostí v průběhu vývoje vypořádal podstatně jinak. To jsou ovšem jen mé úvahy recenzenta. Z práce se nedočteme, jaká logika autory k výběru právě těchto zemí vedla. Proč ve výběru chybí především Ruská federace, některý ze států bývalé Jugoslávie, sousední Ukrajina (ač v úvodu zmíněná) apod. Zdá se, že svůj vliv na výběr těchto států mohl mít i osobní zájem a dlouhodobější výzkum. To se projevuje typicky v částech zpracovaných K. Skotnickým (ČR a SR), který od roku 1987 pravidelně do těchto států přijíždí a patří v Polsku k jejich nejlepším znalcům. Je rovněž autorem překladu Ústavy ČR a Ústavy SR do polštiny.¹

Protože kolektiv katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty MU nedávno vydal práci „Soudobé ústavní systémy“, kde rovněž sleduje nikoli srovnávacím způsobem, nýbrž postupně jednotlivé státy a jejich ústavní systém, je zajímavé, jakým způsobem autoři v recenzované práci přistupují ke zpracování problematiky jednotlivých států. Název práce sice signalizuje, že jde o vztah zákonodárné a výkonné moci, ve skutečnosti je ovšem záběr jednotlivých příspěvků poněkud širší, což je zcela pochopitelné. Po obecnějším úvodu, ve kterém se autoři věnují zejména ústavní situaci dané země (zejména obšírné je to v případě Rumunska, Litvy a Maďarska), stručně jejímu předchozímu vývoji, volební soustavě a volebním výsledkům. Tím se jim také daří vysvětlovat, proč např. v Bělorusku převládl prezidentský systém spjatý s postavou Alexandra Lukašenka, proč je v Rumunsku semiprezidentská forma vlády (zde je velmi často saháno po srovnání s francouzskými poměry) nebo proč jinde existuje určitá forma parlamentní formy vlády (ČR) nebo její určitá odchylka (Litva, SR). Poté následuje rozbor vztahů (autoři sice hovoří o spolupráci jednotlivých orgánů, ústavní stav a praxe jsou však jiné) mezi legislativou a exekutivou v uvedených státech. K exekutivě je řazen i prezident, jehož postavení je věnována značná pozornost v každém příspěvku a bez ohledu na název knihy je to právě hlava státu, které jednotlivé příspěvky

¹ Viz Konstytucja Republiki Słowackiej, tłumaczenie i wstęp K. Skotnicki, Warszawa 1993; Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992, redakcja i wstęp K. Skotnicki, Łódź 1994.

věnují největší pozornost. Určitý časový odstup od přelomových let 1989–1991 již umožňuje činit některé závěry z vývoje těchto zemí.

Jednotlivé kapitoly práce jsou výkladem organizačních základů ústavního systému sledovaných států. Není proto možné věnovat se každé části zvlášť. Navíc přednosti práce vyplynou až po jejím celkovém přečtení, kdy se teprve čtenář může vracet k jednotlivých často zcela odlišným řešením postavení jednotlivých orgánů a funkcí (např. srovnání „carských“ pravomocí prezidenta Lukašenka s postavením jiných hlav států sledovaných v knize) a různé praxi uplatňování jejich kompetencí, popř. vůbec naplňování ústav těchto států. Českého čtenáře přirozeně nejvíce zaujmou právě pasáže věnované ČR, popř. i SR. Zde třeba upozornit, že ČR v knize vychází jako dobře fungující a organizovaný stát ve srovnání s těmi, které s obtížemi svou ústavu naplňují, popř. ji sice naplňují, ale její řešení jsou z hlediska autorů dosti problematická (Bělorusko). Nicméně zde práce poukazuje na fakt, že v době jejího zpracování ještě v ČR nefungoval Senát (byť to autor zdůrazňuje a dobře vysvětluje, proč byl Senát vůbec ústavně zřízen) a byly pochybnosti, zda k tomu vůbec dojde (autor již pracuje i s novým volebním zákonem z roku 1995), že nebyla naplněna litera Ústavy ČR co se týče Nejvyššího správního soudu, státní služby, vyšších územních samosprávních celků. Důvěrná znalost poměrů a literatury zde autorovi (K. Skotnickí) dovoluje nejen popis vývoje a stavu vztahů mezi nejvyššími státními orgány v ČR, nýbrž i vyjadřování vlastních stanovisek a námětů, popř. i polemickým závěrů s citovanou literaturou (nevymaje recenzenta práce). Zajímavý je v této souvislosti názor autora, že Ústava ČR² navazuje jak na meziválečnou tradici československého konstitucionalismu, tak i v jisté míře socialistického státu (s. 38). Zde mu ovšem uniká, že to, na co se navazovalo ze socialistické éry, byly ve skutečnosti neodstraněné pozůstatky Ústavní listiny z roku 1920, která zcela ovlivnila úpravu vztahů nejvyšších státních orgánů v Ústavě ČSR z roku 1948 a zčásti i později. Polský čtenář je tak seznámen nejen s právní úpravou *de constitutione et de lege lata*, nýbrž i reálnými politickými poměry v ČR včetně vztahů prezidenta V. Havla a předsedy vlády V. Klause. Některá hodnocení autora jsou ovšem poplatná době svého vzniku, např. zdůraznění nejméně citelných dopadů transformace na obyvatelstvo ve srovnání s jinými státy. Autor vyzvedává politickou kulturu, efektivnost fungování státních orgánů a schopnost řešit vzájemné střety politických elit. Přitom zdůrazňuje jako jiní polští znalci českých poměrů (M. Kruk), že naše Ústava zachovává klasický evropský

² Totéž tvrdí o Ústavě SR, i když v té je daleko větší vliv bývalého ústavního zákonodárství čs. federace z let 1990–92. Je zajímavé, že Československo bylo předmětem zájmu i předválečné polské konstitucionality, jejíž výsledků se Skotnickí rovněž dovolává (např. M. Starzenski: Konstytucja Republiki Czechosłowackiej. Kraków 1926).

parlamentní systém bez nějakých zvláštních inovací a bez strachu, že tradiční pravidla parlamentarismu nebudou stačit k bezproblémovému provedení politických a hospodářských reforem.

Rovněž není bez zajímavosti sledovat, jak přistupuje zahraniční autor k hodnocení slovenských ústavních poměrů a ústavního vývoje od roku 1993. Zde registruje podrobně i konflikty prezidenta M. Kováče s vládní koalicí a řešení jejich sporů ze strany slovenského Ústavního soudu. Podrobněji než v ČR sleduje i praxi využívání prezidentského veta vůči zákonům schváleným Národní radou SR a vůbec postavení prezidenta republiky věnuje převážnou pozornost (obdobně autor příspěvku týkajícího se Maďarska). V případě ČR mu ovšem uniká, že po přehlazení svého veta již prezident ČR takový zákon nepodepisuje. Rovněž SR hodnotí jako formu parlamentní vlády, správně však zdůrazňuje silný vliv pozůstatků vlády shromáždění.

Celkově možno konstatovat, že se nám do rukou dostává zajímavá práce o ústavních poměrech u nás a v blízkých státech střední Evropy. Zejména ten, kdo se zabývá postavením hlavy státu, se zde dovídá celou řadu komplexních informací. Rovněž hodnocení jednotlivých států a fungování jejich institucí je podnětem k dalšímu uvažování o řešení problémů v této oblasti. Kromě toho nám autorská znalost literatury ústavního práva ve sledovaných zemích umožňuje seznámit se i se stavem oboru ve státech, se kterými se nedostáváme často do styku. I v tom vidím možný přínos četby této práce.